

genoemde Avifauna geheel verloren gegaan, terwijl Strijbos in „Hoe heet die vogel?” (voor zijn tijd een prachtboek) en Tekke in „De Nederlandse vogels” wel degelijk op de vooral door Dr. Verwey ingeslagen weg zijn voortgegaan. Juist op trekgebied heeft ons land door zijn uitzonderlijk gunstige ligging speciale verplichtingen tegenover buitenlandse vogelkundigen en dit geldt ook voor de winterbewegingen.

P.S. Wij houden ons aanbevolen voor andere (liefst gedetailleerde) waarnemingen betreffende vorstvlucht van deze winter of van vorige. We zijn sedert enige jaren bezig met het samenstellen van een samenvattend overzicht van de late vorstvlucht.

A. de Haenstraat 53, Den Haag.

Kolganzen

Van 14 tot en met 26 januari zagen wij dagelijks in de polder het Bosse broek een vlucht Kolganzen van meer dan 300 stuks aanvliegen en grazen. Het merkwaardige was, dat op zaterdag 27 januari er niet een meer terug kwam. Op 28 januari begon het pas te vriezen. Een jager, die er op 31 december 1961 een afschoot, vertelde dat ze er dus toen al waren.

G. A. Sekhuis.

H. Ruwhof

Het Teutoburgerwoud

Naarmate de oorlogsjaren verder achter ons zijn komen te liggen, is het contact tussen de Twentse afdelingen van de KNNV en de zusterverenigingen in het Duitse grensgebied intensiever geworden. De jaarlijks weerkerende gemeenschappelijke excursies van de Naturwissenschaftliche Vereine in Munster en Osnabruck en het gewest Oost van de KNNV zijn zelfs langzamerhand uitgegroeid tot de hoogtepunten in het excursie-program. Enerzijds is dit te danken aan de duidelijke verschillen in landschap, flora en fauna. Een van de belangrijkste trekpleisters in het Duitse excursiegebied vormt de omgeving van de stad Osnabruck. We vinden daar in de eerste plaats een bekoorlijk heuvellandschap met toppen van ± 300 m hoogte en hier en daar zelfs rotspartijtjes. (Döenther klippen en Externsteine). De geologische kaart van dit gebied ziet er buitengewoon bontgekleurd uit. We kunnen er o.a. regelmatig de naam Zechstein, Muschelkalk, Keuper en bontzandsteen op lezen. Voor geologen en stenenkloppers is er beslist veel te vinden. In de kalkgroeven bij Lengerich stapelen de fossielen (vooral ostrea's, zeeëgels, belemnieten e.d.) zich zo snel op dat men al gauw een vrachtautootje voor het vervoer nodig heeft. De groeven bij Hellern zijn bekend geworden vanwege de prachtige ammonieten, die er gevonden worden. Dan zijn er nog bij Ibbenburen de stortplaatsen van een mijnbedrijf, waar de mooiste varenafdrukken e.d. voor het oprapen liggen. Wie dan nog niet tevreden is kan zelfs nog gaan kijken naar de voetafdrukken van sauriërs in een geologisch reservaat.

Een geheel andere geologische merkwaardigheid treffen we aan in het Naturschutzgebiet „das Heilige Meer” bij Hopsten. Hier bevinden zich zoutlagen in de bodem, die tot oplossing zijn gekomen en daardoor zeer merkwaardige verzakkingen (z.g. Tümpel) hebben teweeg gebracht.¹⁾ Ornithologen behoeven zich evenmin te vervelen. Meerdere malen zijn b.v. de rode milaan, de waterspreeuw en de ortolaan gezien.²⁾ De grootste aantrekkelijkheid van dit gebied is echter ongetwijfeld de plantenrijkdom. Daar is in de eerste plaats het uitgestrekte Teutoburgerwoud, waarvan vooral het gedeelte tussen Isenburg en Bielefeld zeer mooi is. In grote hoeveelheden vinden we daar nog de klassieke planten uit het gemengde loofbos, zoals gevlekte aronskelk, gebogen beukvaren, knikkend nagelkruid, zwarte rapunzel, paris, lievevrouwenbedstro, daslook, akelei en vele andere. Tussen Tecklenburg en Iburg kunnen we ons vermaken met een uitgelezen gezelschap kalkplanten. Om er enkele te noemen: vogel-nestorchis, bergnachtorchis, bruine orchis, soldaatjesorchis, zwarte gifbes, bosrank, Duitse gentiaan. Bent u nog niet tevreden? Dan zullen we u de weg wijzen naar de Silberberg, want als u daar niet enthousiast over kunt zijn, dan heeft Europa u ook weinig meer te bieden. Het wemelt van orchideeën op de Silberberg. Behalve de reeds genoemde groeien er vliegenorchissen en twee soorten bosvogeltjes. Rondom de voormalige zilvergroeven heeft zich een zeer

Bergnachtorchis
Foto: Jan van Eijk

merkwaardige flora ontwikkeld, die overeenkomst vertoont met de zinkflora in het Geuldal. We treffen er aan *Thlaspi alpestre*, *Ramischia secunda* en *Alsine verna*, welke laatste in Nederland nog nimmer gevonden is.

De Silberberg is in hoofdzaak een Zechstein-kalkheuvel, die echter ook een volmaakt kalkvrij gedeelte heeft, dat van het kalkhoudende deel zeer scherp gescheiden is. Planten als vetblad, jeneverbes, dubbelloofvaren e.d. die hier ook groeien wijzen immers op kalkarmoede. Hopelijk zijn deze summiere aanwijzingen voldoende om de toekomstige deelnemers van het zomerkamp de nodige voorpret te bezorgen.

1) Er is een biologisch station gevestigd van de Munsterse universiteit.

2) De ortolaan kunt u voornamelijk horen in de vruchtbomen langs de wegen; de waterspreeuw komt voor in de heldere beken van het Teutoburgerwoud, terwijl de rode milaan de eigenaardige voorkeur aan de dag legt om haar nest te bouwen temidden van een reigerkolonie.

Henk van Halm

Van de stad der ooievaars naar het bossen- en merengebied

(met 2 tekeningen en 1 foto van de schrijver).

Ribe, de oudste stad van Denemarken, komen we in de stromende regen binnenvallen. Het is de stad van de ooievaars. Vanuit een venster op de derde etage van hotel „Dagmar” kijken we neer op een nest met vijf jonge uivers. De oude vogels staan er op hoge rode poten tussenin, want de jongen zijn al bijna zo groot als hun ouders, te groot om nog onder moeders vleugels beschutting tegen de regen vinden.

Als de regen eindelijk ophoudt, vliegen de ouden weg om te fourageren. De jongen schudden hun veren uit en een enkele probeert zijn aankomende vliegwerktuigen eens. In een oude kastanje achter het nest lawaait een troep kauwtjes.

In de vallende avond maken we nog een wandeling door het stadje, dat een goed bewaard cultuurmonument blijkt, waarboven de vierkante toren van de kolossale domkerk domineert. Ribe bestaat hoofdzakelijk uit in vakwerk uitgevoerde 17de-eeuwse huisjes, waarbij kwistig gebruik gemaakt is van donkerbruine eiken muurbalken en rode en gele baksteen. De snel-stromende Ribe Aa vloeit tussen steil uit het water oprijzende huizen door. Zeker twintig ooievaarsnesten worden hier nog bewoond. Meestal zijn ze gebouwd op wagenwielen, die men op daken en schoorstenen bevestigd heeft. De naam „the stork's town” in de folders van het Turistkantoor is stellig niet onverdiend. Meestal staan de jongen in deze tijd (half juli) reeds op uitvliegen, zoals de jonge eibertjes achter hotel „Dagmar”. Ze bekalken de daken weliswaar behoorlijk en van de nesten gevallen takken en mest zullen de dakgoten wel dikwijls verstoppert, maar men heeft al die moeite wel over voor de vogels, die een der trekpleisters zijn voor het vreemdelingenverkeer.

Over bezienswaardigheden gesproken: behalve de ooievaars, de romano-